

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א ליל יום א' דסוכות תשע"ח מצות אכילה בסוכה בלילה הראשון של סוכות

האם יש מצוה לאכול יותר מכזית בליל יו"ט ראשון

כ' המ"ב (סי' תרל"ט סקכ"ב), אע"פ שבלייל יו"ט ראשון יי"ח באכילת כזית, מ"מ מן הנכון שיאכל יותר מכביצה כדי לצאת שיטת הר"ן שכדי לצאת ידי מ"ע צריך שיעור המחייב לאכול בסוכה כל שבעה דהיינו יותר מכביצה. מפורסם מש"כ המהר"ל (גבורת ה' פמ"ח ד"ה שמש) לגבי אכילת מצה בליל פסח, דאע"ג שיוצא בכזית אחד, מ"מ אם אכל הרבה הכל היא מצוה אחת, וכן הוכיח הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ב סי' י"א) ובמרומי שדה בחגיגה (ו.), דבכל דיני תורה אם ממשיך יותר מהשיעור הוי הכל מצוה מה"ת, וכן הוכיח בהר צבי (או"ח ח"א סי' ב'), ולפ"ז מביאים בשם מרן הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה פ"ט דבר הלכה סק"ד) דיתכן שמקיים מצוה ככל מה שיוסיף לאכול בסוכה יותר מכזית פת בליל יו"ט ראשון.

מצות "לכם" בכזית ראשון בליל יו"ט ראשון – הפרשת מעשר ראשון בפועל מהכזית

המנ"ח (מצוה שכ"ה סק"ג) כ' דאם נאמר דילפינן מהגז"ש ט"ו ט"ו דבעי דומיא דמצה, א"כ הפת שאוכל בלילה הראשון מחוייב להיות משלו, וגזילה פסולה כמו במצה, ואפשר גם משום מהבב"ע, וגם של מעשר שני.

בדרך אמונה (הלי' תרומות פ"ו ה"ב ד"ה כהני) כ' דאע"פ שמרן החזו"א זצ"ל ס"ל דבזה"ז אי"צ ליתן המעשר ראשון ללויים, אבל במצוות דבעינן "לכם" צריך להוציא המעשר ראשון בפועל, ולא רק לקרא שם, ולפ"ז חידש שם דגם בכזית ראשון בסוכות צריך להפריש המעשר ראשון.

אלא דלפ"ז יש להסתפק אם צריך להקנות הכזית לכל אורח כמו שיש נוהגים במצה בליל פסח, אבל מביאים בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דאם הבעה"ב נותן לאורח לאכול, הרי זה נחשב כשל האורח ואין צריך להקנות לו (עי' בספר שמחת ישראל עמוד שס"ו), ולפ"ז אדרבה אין לעשות קנין ביו"ט שלא לצורך, משום דמה שהתירו להקנות אוכל בשבת ויו"ט, היינו דווקא לצורך אכילה, אבל כאן אינו לצורך אכילה אלא לצורך מצוה, ואע"פ שמותר לעשות קנין לצורך מצוה כגון לזכות באתרוג ביו"ט ראשון (עי' מ"א סי' ש"ו סקט"ו), יש לחלק בין התם שהיא ודאי מצוה, משא"כ הכא דאינו ודאי חיוב שיהיה שלו, וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' ר"ח) מה שהאריך בזה, וכי' דלא שמענו שמחמירים להקנות הכזית ראשון לאורח.

למה אין ברכה מיוחדת על מצות אכילת הכזית בליל יו"ט ראשון של סוכות

המטה אפרים (סי' תרכ"ה אלף למטה סוסקפ"ה) הקשה למה לא תקנו ברכה מיוחדת על הכזית הראשון שאוכלים בסוכה בליל יו"ט ראשון, כמו שתיקנו לברך על אכילת מצה על הכזית הראשון של מצה בליל פסח, וכי' דצ"ל דאע"פ שמצות האכילה מחודשת שאינה בשאר ימות החג, מ"מ גם היא נכללת בברכה לישוב בסוכה, כיון שהמצוה היא על האכילה בסוכה, ונשאר בצ"ע.

בספר עובר אורח (האדר"ת זצ"ל – אות ק"מ ד"ה ואול"ת) ת"י שעל דבר שאינו מפורש בתורה לא תיקנו לברך כלל, וראו חז"ל בזה שמצוה דרבנן עדיף טפי לברך עליה מעל דבר שהוא בא בקבלה ואינו מפורש בתורה וצ"ע.

אבל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א הסביר שא"א לברך כשאין המצוה ניכרת, דהרי בלא"ה חייב לאכול פת משום סעודת יו"ט, וממילא אין זה דומה לפסח שצריך לאכול דוקא מצה (הובא בסוכת חיים – מהדורת תשע"ח - ח"א עמוד תקי"ב). כעין תירוץ מבוואר בערוה"ש (חוי"מ סי' תכ"ז סוסי"י) שכתב דקדושת ישראל (שמברכים אשר קדשנו במצוותיו וצונו) אינה ניכרת במצוות שכליות, ומה"ט אין מברכים ברכת המצוות על סעודת שבת ויו"ט ע"ש באריכות.

האם אסור להפסיק בדיבור בין קידוש לאכילת כזית ראשון

בכל פעם שאוכל בסוכה צריך לכוון לקיים מצות סוכה זכר ליציאת מצרים וזכר לענני כבוד (נ"ו מ"ב סי' תרכ"ה סק"א), אבל בליל יו"ט ראשון בברכת לישיב בסוכה יכוון גם על אכילת כזית פת בלילה הראשון, ולפ"ז חידש מרן הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה ח"ב פ"ט ס"ג) רצוי שלא יפסיק בדיבור אחרי שברך לישיב בסוכה בקידוש עד שאכל הכזית פת, וכן חידש גם בשו"ת תשוה"נ (ח"ד סי' קס"ג), אבל מביאים בשם מרן הגריש"א זצ"ל שאין בזה איסור של הפסק, דהרי הברכה כבר חלה על ישיבתו בסוכה ושתיית היין, ומה"ט גם השומעים א"צ ליזהר מלהפסיק (תל תלפיות קובץ סי"ח עמוד ל"א אות קפ"ח), ואפשר י"ל שתלוי בחקירת הברכת שמואל שיבואר להלן בגדר מצות אכילת הכזית בליל יו"ט ראשון.

אכל כזית פת בליל ראשון בסוכה ושכח לכוון שאוכל לשם מצות סוכה

יש להסתפק מה הדין במי שאכל סעודת ליל יו"ט ראשון של סוכות, וסיים סעודתו וכבר בירך ברהמ"ז, ואח"כ נזכר שלא כוון לקיים מצות ישיבה בסוכה, האם נאמר כיון דבדאורייתא קיי"ל דמצ"כ הוא לעכובא, נחייבו לחזור ליטול ידיו כדי לאכול כזית פת בסוכה בכוונה לקיים המצוה, או שמא נאמר דאע"פ שלא כוון לצאת, סו"ס י"ח כמו שמצאנו בהל' פסח (סי' תע"ה ס"ד) דאם אכל מצה בלא כוונה י"ח כיון שהוא יודע שהלילה פסח ושהוא חייב באכילת מצה, והסביר שם המ"ב (סקל"ד) דאע"ג שנפסק בשו"ע (סי' ס' ס"ד) דמצ"כ, במידי דאכילה שאני דע"כ כיון דנהנה גרונו עדיף טפי, וכמתכוון דמי. וכן פסק המט"א (סי' תרכ"ה ס"ג), דאע"פ שצריך לכוון דעתו שאוכל כזית או יותר מכביצה פת לצאת בו ידי חובת מצות אכילת לילה ראשון בסוכה, מ"מ בדיעבד אם לא כוון, אפילו אנסוהו לאכול ואכל יצא, והוסיף דמ"מ כדי שיעשה מצוה כתיקונה יחזור לאכול בכוונה. [ובאמת גם הבה"ל (סי' ס' ס"ד ד"ה וי"א) כ' דלפי השו"ע בהל' פסח, דין אכילת כזית בסוכה בלילה הראשון דומה לאכילת כזית מצה בליל הסדר בלי כוונה דיצא בדיעבד, אבל סיים דלפי ה"ב"ח ופמ"ג הכוונה לעיכובא גם בסוכה כמו בשאר מצוות].

אבל לכאורה יש לדון בדבריו מתרי אנפין. ראשית כל המ"ב (סי' תע"ה סקל"ד) הביא דכמה פוסקים חולקים על הקולא של השו"ע שם, וס"ל דמדקיי"ל דמצ"כ, א"כ אין לחלק בין מידי דאכילה לשאר מצוות, וכל שלא נתכוון באכילה לצאת ידי המצוה לא יצא, וכן פסק הפר"ח, וא"כ לפי המ"ב גם בסוכה מי שאכל בלי שום כוונה לקיים המצוה בלילה הראשון, יהי חייב לחזור לאכול מעיקר הדין, ולא רק כדי לקיים המצוה כתיקונה.

ועוד הק' מרן הגרשז"א זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה תנינא סי' ה' אות ה' – הובא בהליכות שלמה ח"ב פ"ט סק"א) דאין להשוות נהנה דמצה לסוכה, דמה שהשו"ע פסק דיצא במצה גם כשאכלו בלי כוונה, היינו משום דסו"ס נהנה באכילתו והו"ל כמתעסק בחלבים ועריות דחייב דהא נהנה, וא"כ סברא זו שייכת דווקא במצה שהנאת האכילה היא חלק מהמצוה (צע"ק דקיי"ל דבלע מצה יצא ע"י סי' תע"ה ס"ג), משא"כ בסוכה

שהמצוה תלויה בסוכה, ואפילו אם הוא נהנה ממה שהוא אוכל, אבל אינו נהנה מהסכך שלמעלה, ואפילו אם הוא יודע שעכשיו הוא חג הסוכות ויש מצוה לאכול בסוכה, אבל אם אינו יודע שיש מצוה מיוחדת בלילה הראשון, לא יצא, וע"ע אריכות בזה במעדני יו"ט (ח"ג סי' ל').

האם יי"ח כזית ראשון בליל סוכות כשנודע לו אח"כ ששכחו להפריש חלה

מעשה שהיה במי שאכל סעודת החג בתוך סוכתו בליל יו"ט ראשון, והתכוון לקיים כל מצוות הלילה כדת וכדין, אבל אחרי הסעודה נודע לו שאשתו שכחה להפריש חלה מהחלות שאפתה לכבוד החג, והוא בא לשאול האם חייבים ליטול ידים ולאכול כזית פת שנית משום שמה שאכלו היה טבל, והא קיי"ל בפסחים (ל"ה:). שאין יי"ח מצה בליל פסח במצה של טבל מדין מצוה הבאה בעבירה, והוסיף שהוא בעצמו מוכן להחמיר בזה, אבל חלק מהאורחים כבר חזרו לבתיהם, ויש טירחא גדולה ללכת לבית של כל אחד מהם כדי להודיעם שלא קיימו מצות כזית בסוכה בליל יו"ט.

הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שאל את מרן הגריש"א זצ"ל, דאפשר יש מקום להקל מדין עדל"ת, ואע"ג דשנינו התם (פסחים ל"ה:). שאין יי"ח בפסח במצה של טבל, היינו משום הגזיה"כ דכתיב "לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות", מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ, יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל, ובסוכות לא שייך האי לימוד, וא"כ אפשר יי"ח מדין עדל"ת. אבל מרן הגריש"א זצ"ל ענה לו דיש מקום לומר, כיון שהמצוה של אכילת כזית בליל יו"ט ראשון של סוכות נלמד מגז"ש, ט"ו ט"ו ממצה, יש ללמוד מזה דבעינן כזית בסוכות בכל הלכותיו כמו במצה שלא יהיה בזה שום איסור, והיינו אע"פ שבמצה יש דרשה מיוחדת הקשורה לאיסור חמץ, וזה לא שייך בסוכות (הובא בספר מנשים באהל מהגר"ע אויערבאך שליט"א עמוד קע"ג).

אבל העירו (בהגהות שם), דלכאורה שאלה זו תלויה בחקירת מרן בעל הברכת שמואל זצ"ל (חידושי ושיעורי רבי"ב סוף ח"ג ענינים סי' א' – והובא בהערות במאירי על סוכה הערה 240 – וע"ע במעדני יום טוב ח"ג סי' ל') בגדר מצות אכילת כזית ראשון בליל סוכות, האם הלימוד ממצה הוא, דכמו שהמצוה היא חפצא דמצוה, כמו"כ גם בליל ראשון דסוכות האכילה גופא של הכזית היא החפצא דמצוה, או שמא הסוכה היא החפצא דמצוה, וקיום המצוה דשיבת סוכה בליל ראשון הוא ע"י אכילה בסוכה, אבל אין האוכל עצמו חפצא דמצוה כמו הסוכה, ונ"מ טובא לגבי מהבב"ע שהוא רק בדבר שהחפץ הוא המצוה כגון לולב וסוכה, אבל אם רק מקיים המצוה על ידו אין בזה משום מהבב"ע, כמש"כ הרמב"ם (הלי שופר פ"א ה"ג) דהתוקע בשופר גזול יי"ח משום שהמצוה היא השמיעה, וא"כ גם בנד"ד, אם הפת דסוכה היא המצוה, הוי מהבב"ע, משא"כ אם רק מקיים המצוה של ישיבת סוכה ע"י האכילה, דאין בזה משום מהבב"ע.

המט"א (סי' תרכ"ה סני"ו) פסק דכמו שאינו יי"ח במצה גזולה, כמו"כ אינו יי"ח בלילה הראשון של סוכות בפת גזול, וכן אינו יי"ח בפת של איסור אם היה לו פת אחר של היתר והיה יכול לצאת בו, אבל אם אין בידו רק פת של איסור כגון שלא הופרשה חלה בא"י, יש להסתפק אם מותר לאכול כזית כדי לקיים המצוה עשה, ויש להחמיר, ובדיעבד אם אכל מזה ושוב נזדמן לו כזית של היתר, חייב לאכול בלא ברכה אם רק אוכל כזית זה ואינו אוכל דברים אחרים, וע' באלף למטה (שם סקצ"ד) שכי' דתלוי בשני ת"י של תוס' בפסחים (ל"ה:). בטעם שלא אכלו מצה של חדש ולא אמרו עדל"ת, אב"א דמצוה הוי מ"ע שלפני הדיבור ולא דחי ל"ת שאחר הדיבור, א"נ גזירה כזית ראשון אטו כזית שני, דלפי התי' השני גם בסוכה אסור דיש לגזור, משא"כ לפי התי' הראשון, סוכה שאני כיון שהיא מצוה לאחר הדיבור וא"כ אתי עשה ודוחה ל"ת ע"ש.

וע' בשו"ת בנין ציון (סי' ל"ה) מה שנו"נ בדבריו, וסיים שאם לבסוף לא מצא כזית של חולין, בודאי יי"ח מה"ת במה שאכל, אמנם ע' בביכורי יעקב (בתוספת ביכורים ריש סי' תרל"ט) שכתב וז"ל מי שלא היה לו

ליל ראשון של סוכות רק פת של איסור כגון טבל, ודאי לכתחילה אסור לאכול, אבל אם עבר ואכל כזית ממנו בבסוכה יצא ואפילו מצא אח"כ פת כשר לא צריך לאכול שוב כזית בסוכה (צע"ק ממש"כ בעצמו בשו"ת הני"ל), דמדאורייתא יצא מטעם עדל"ת ורק לכתחילה אסור מדרבנן עכ"ל.

נכבה האור בסוכתו בליל יו"ט ראשון

יש להסתפק היאך צריך לנהוג אם כבה האור בסוכתו (כגון שפקק של הגנרטור נפל מרוב עומס) והוא מצטער לשבת בחושך. מקום הספק הוא לפי מה שפסק הרמ"א (סי' תר"מ ס"ד) דמי שכבו לו הנרות בסוכה בשבת ויש לו נר בביתו, מותר לצאת מן הסוכה כדי לאכול במקום נר, וא"צ לילך לסוכת חבירו שיש שם נר אם יש טורח גדול בדבר. המ"ב (שם סקכ"ב) הסביר דהסיבה שאינו מחוייב ללכת לסוכת חבירו היא משום דגם זה חשוב צער, דאין ערב לו לאדם אכילתו אלא בשלו, ומ"מ בלילה הראשונה צריך לטרוח ולילך לסוכת חבירו (דהרי מצטער חייב לאכול כזית בסוכה בלילה הראשונה כמבואר ברמ"א שם ס"ד). אבל נחלקו הפוסקים אם יכול לברך שם לישב בסוכה, דהא"ר פסק שלא יברך אא"כ אינו מצטער, והח"א פסק דיש לחלק בין ירדו גשמים או מצטער מחמת חולי שכולם מצטערים ואינו תלוי בו ולכן אסור לו לברך כיון דעכבוהו מן השמים, משא"כ אם הוא אינו מקפיד במה שאוכל בסוכת חבירו, ועושה המצוה בשמחה, שפיר יכול לברך, דהרי כמה בנ"א הולכים לבית חביריהם לאכול שם (ע"ש בשעה"צ סקכ"ז). עוד הוסיף השעה"צ (שם סקכ"ו), אם הנרות כבו אחרי שכבר קיים המצוה ואכל כזית פת, הרי דינו כשאר הימים דמצטער פטור מן הסוכה.

והנה כל זה מיירי בשבת שאין לו אפשרות להדליק נרות, אבל כשליל יו"ט אינו חל שבת, אם יש לו אפשרות להדליק נרות בסוכתו, בודאי חייב לעשות כן כשאין חשש סכנה בדבר. אם אין אפשרות להדליק נרות, והוא מצטער ומתבייש לאכול אצל השכן, יש לדון אי שרי אמירה לעכו"ם להדליק החשמל ביו"ט על סמך מה שהתיר המ"ב (סי' תרל"ז סק"א) בשם הבאר יצחק (סי' י"ג) דאם הסכך נפל ביו"ט יש להתיר לסככו ע"י נכרי מדין שבות דשבות במקום מצוה, דהרי שיטת תוס' בשבת (צ"ה). דבנין ביו"ט הוא רק אסור מדרבנן ע"ש, וא"כ אפשר יש להקל גם בנד"ד אפילו לשיטת מרן החזו"א זצ"ל דבהדלקת החשמל יש בו משום בנין. ואמנם יש לדון משום הבערה, אבל הפמ"ג בשו"ת מגידות (סי' ק"י) כ' דהוי ס"ס, ספק אי קיי"ל כבעל העיטור שהתיר אמירה לעכו"ם במלאכה דאורייתא לצורך מצוה, וספק אם הוצאת אש ביו"ט היא איסור דאורייתא או רק דרבנן משום נולד, ועוד יש לצדד להקל לפמ"ש"כ הכה"ח (סי' תק"ב סק"ב) שיש מקילים הבערה ביו"ט אפילו ע"י ישראל אם הוא לצורך אוכל נפש.

עשה קידוש בליל ראשון בסוכה ואח"כ ראה שהגגון סגור

מעשה שהיה במי שקידש בסוכה בליל ראשון של סוכות, ואח"כ ראה ששכח לפתוח את הגגון מעל הסכך, והסתפקו מה לעשות. המ"ב (סוסי' תרל"ט) הביא שהבכורי יעקב פסק שיברך לישב בסוכה שנית, ויאכל כזית פת עוד פעם, אבל פשיטא ליה שא"צ לעשות קידוש שנית וא"צ לברך שהחינו שנית.

אבל לכאורה צ"ע טובא היאך יי"ח קידוש, דהרי שתה היין חוץ לסוכה, והמ"ב (סי' תרל"ט סק"ג) כ' בשם כמה אחרונים שאם קבע א"ע על יין חייב בסוכה, וא"כ כיון שהמ"ב (שם סקט"ז) כ' שאם אוכל פהב"כ לצורך קידוש במקום סעודה נחשב כאכילת קבע וחייב בסוכה לכו"ע, ממילא גם שתיית היין של קידוש תחשב כקבע.

הגר"א גניחובסקי זצ"ל (הובא בנתיבות ההלכה על סוכות עמוד 62) הסביר דבעצם הוא גלגל החוזר, משום שאם נאמר שאינו יי"ח קידוש, ממילא אינה נחשבת כשתיית קבע וא"צ סוכה, ושוב אינה מהבב"ע, וממילא יי"ח קידוש. אלא דיש לפקפק בזה, דהרי לפי מחשבתו של המקדש, הוא חשב שיי"ח

בקידוש, וא"כ לשיטתו הרי הוא קבע שתייתו על היין, וממילא נתחייב בסוכה גם אם לא יי"ח קידוש בשתייתו. עוד הוסיף סברא אחרת, שאינה נחשבת מהבב"ע ע"י ביטול מצות עשה של אכילה בסוכה, משום שאין העבירה בגוף פעולת המצוה אלא רק במה שנמנע מלקיים המצוה של סוכה (ויסוד זה כבר כי בקהלות יעקב ביבמות ס"י ט"ו).

אבל לכאורה עדיין צריך להבין, למה יי"ח ברכת שהחיינו, דהרי המ"ב (ס"י תרל"ט סקל"ו) פסק שאם ירדו גשמים בליל יו"ט ואכל בביתו, וקידש ובירך שהחיינו בביתו, כשילך לאכול בסוכה אחרי שיפסקו הגשמים (באותו ערב או למחרת) צריך לברך שהחיינו שנית, ואינו יי"ח במה שבירך על החג בשעת קידוש בביתו, וא"כ הכא שקידש ובירך שהחיינו כשהגג הי' סגור, הרי זה נחשב כאילו אכל בביתו, ולמה יי"ח בברכת שהחיינו שבירך בקידוש בזמן שהגג היה סגור.

הבכור"י הנ"ל (ס"י תרל"ט סקמ"א) יישב הקושי עפמ"ש"כ הא"ר (ס"י תרמ"א ס"א), דהסיבה שברכת שהחיינו שבירך בבית בשעת קידוש אינה פוטרת חיובו לברך על הסוכה, אינה משום שלא קיים מצות סוכה בזמן הברכה, וא"א לברך שהחיינו רק בשעת קיום המצוה, אלא עיקר הסיבה היא משום שכשהוא בבית אין הסוכה לפניו בשעת הברכה ולא התכוון לפטרה, משא"כ בנד"ד שקידש כשישב בסוכה, שפיר היתה לפניו, אלא שעדיין לא פתח את הגג, בזה קיי"ל דלא גרע ברכת שהחיינו זו מאם בירך בשעת העשייה דפוטרי.

לפי סברא זו, כ' הבכור"י (שם סקמ"ב) אם קידש וטעם מבעו"י בערב סוכות קודם בין השמשות, ובירך לישב בסוכה ושהחיינו מבעו"י, אע"פ שצריך לחזור ולאכול כזית בלילה (ע"פ המבואר ברמ"א שם ס"ג דאין לאכול בלילה ראשונה עד שהוא ודאי לילה), מ"מ אינו חוזר לברך ברכת שהחיינו כיון שכבר יי"ח, דהרי מדינא דגמ' יכול לברך גם קודם יו"ט בשעת עשיית הסוכה (עי' סוכה מ"ו.), וממילא יי"ח כיון שהסוכה היתה לפניו כשבירך מבעו"י (אמנם עי' בשלמי תודה ס"י י" סק"ב ד"ה אמנם שהאריך להשיג על הבכור"י בזה).

הניח הרבה סכך כדי שהשכנים למעלה לא יוכלו לראות תוך סוכתו

מעשה שהי' במי שקנה ענפים לסכך, וכשנשאל למה הוא צריך אותם, הרי יש לו מחצלת (סכך לנצח), השיב שהסכך שיש לו אינו כ"כ עבה, והשכנים בקומה מעליו יכולים לראות מה שהוא עושה בסוכתו, ולכן קנה ענפים כדי להעבות את הסכך, וירויח שהם לא יוכלו לראות תוך סוכתו. עוד הוסיף, שאם ירדו גשמים משך חג הסוכות, הם יחדרו דרך הסכך שיש לו, אבל אם יש לו ענפים, לא יצטרך לצאת מסוכתו אם הגשם אינו חזק. כמו"כ יש להסתפק במקומות הקרים, האם יש שאלה להניח עוד סכך על הסכך הקיים כדי להגן קצת מהקור.

מחלוקת הראשונים בגדר סוכה שעשויה לשם צל

מקום הספק בכל הני שאלות הוא, דשנינו בסוכה (ה). דסוכת גנב"ך כשרה בתנאי שסיככה לשם צל, וכן נפסק בשו"ע (ס"י תרל"ה ס"א) סוכה אע"פ שלא נעשית לשם מצוה כשרה, והוא שתהיה עשויה לשם צל. והנה נחלקו הראשונים שם בסוכה בגדר שעשויה לשם צל, דרש"י ס"ל שצריך לסככה לצל ולא לצניעות בעלמא, והר"ן פי' שלא תהא עשויה לדירה ולאוצר, ור"ת פי' דבעינן שנעשה לשם צל ולא מעובה כ"כ כדי להגן מן המטר (ע"ש ברא"ש פ"ק ס"י י"ב).

האם סגיי כשמסכך לשם מצוה או שמא צריך דווקא לשם צל

י"א שלכתחילה צריך לסכך הסוכה לשם צל, ולא סגיי במה שעושה לשם מצות סוכה, והכי מדויק קצת בלשון השו"ע הרב (סי' תרכ"ו ס"א), וכן נהג מרן הגר"י אברמסקי זצ"ל לומר שמסכך לשם צל, ולא אמר לשם מצות סוכה (ספר הסוכה מילואים לסי' י"א סק"א). מאידך גיסא, בשו"ת חלקת יואב (סי' כ"ח) ובמרומי שדה (סוכה ח:) כ' שאם סיכך לשם מצות סוכה, וא"צ לכוון גם לשם צל, וע' בשו"ת אבן ישראל (ח"ז סי' ס"ד) שהאריך בסוגי' זו, וכ' שהרמב"ם והרמ"א חולקים בזה.

שיטת השו"ע הרב שאם סיכך לשם צל וגם לדבר אחר הסוכה פסולה

לפ"ז יש להסתפק מה יהיה הדין אם סככה בשתי כוונות, גם לשם צל וגם לשם צניעות, או לשם צל וגם להגן מהגשם. בשו"ע הרב (סי' תרכ"ו ס"א) פסק שאינו יי"ח א"כ עשויה לצל בלבד דוגמת ענני כבוד, אבל אם עשויה גם לצל וגם לדירה, או גם לצל וגם לשם צניעות, או למחסה ולמסתור מזרם ומטר, אינה סוכה אלא בית, כיון שלא נעשה לשם צל בלבד, וכשיטתו מבואר גם בנצי"ב (במרומי שדה על רש"י בסוכה ח.). החלקת יואב (מהדו"ת או"ח סי' ג') ג"כ פסק כן, ולכן כ' שאם עשה סוכה לחג, ודעתו להמשיך לדור בה אחר החג, פסולה כיון דהוי ביתו של כל השנה. אמנם יש מקום לחלק קצת, דהשו"ע הרב פסלה כשיש לו שתי כוונות בחג הסוכות גופא, וא"כ אין להוכיח שהיא פסולה כשכוונתו שתהא לשם בית אחרי סוכות, וע' חזו"א (או"ח סי' ק"י סק"ו) שהיקל בזה וחולק על החלקת יואב.

סככה לשם צל ואחרי שסככה החליט שגם תהא לצניעות

מרן הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה פ"ח ס"ד) פסק שאם סיכך סוכתו לשם צל, ואח"כ נמלך והחליט שתהא גם לצניעות, נפסלה הסכך, והסביר דכשם שאם לא הניח הסכך לשם צל, הי' אפשר להכשירה אם יחשוב שתהא לשם צל, לולא החסרון של תעשה ולא מן העשוי, א"כ המחשבה לצניעות גם יכול לפוסלה. עוד הסתפק, מה הדין אם סככה לשם צל, ואח"כ חשב עליה גם לשימוש אחר, וחזר וחשב עליה רק לצל לסוכה, האם חזרה להכשירה.

קושיות מרן הגר"ש זצ"ל על שיטת השו"ע הרב וביאור שיטתו

אבל מרן הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ס"א ד"ה אכן) הקשה על שיטת השו"ע הרב, דהרי הרא"ש הנ"ל בסוכה (פ"א סי' י"ב) כ' וז"ל ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה, אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל, להתלונן תחתיה מחורב וממטר, אבל לצניעותא בעלמא אין שם סוכה עליה עכ"ל, הרי מבואר דס"ל שגם אם הסכך הוא להתלונן תחתיה מחורב וממטר" היא כשרה. וכן העיר ממשי"כ רבינו ירוחם (נתיב ח' ח"א) וז"ל שעשויה לצל, שמסוככת יפה בענין שניכר שעשויה להגן מחורב וממטר עכ"ל, וכן העיר ממשי"כ מהגהות מיימוניות (הל' סוכה פ"ה אות ט'). עוד העיר מלשון המחצה"ש (סי' תר"מ סוסק"ט) שדן בענין סגירת הגג כשירודים גשמים, שעדיף לישון או לאכול בתוך הסוכה מלאכול בבית, כיון דלכמה פוסקים יי"ח גם כשהגג סגור (התם מיירי שהגג עשוי מנסרים), אבל הוסיף דכשסוגר הגג יכוון בסגירה לשם צל, הרי מבואר דאע"פ שסוגר הגג כדי להצילו מן הגשמים, מ"מ יכוון שעושה כן לשם צל, ושפיר דמי, אע"ג דזה ברור שכוונתו היא גם כדי להצילו מן הגשמים.

ולכן הסביר מרן הגר"ש זצ"ל את כוונת השו"ע הרב, דרק אם בשעת הסיכוך, עשה סכך עבה בכוונה מפורשת גם לשם צל וגם למניעת הגשמים וכדומה, בזה יש חסרון בכוונת הסיכוך שנעשה לשם דירת קבע, אבל אם עצם הסיכוך שעשוי לשם צל הוא עראי, ואינו דומה כלל לבית, רשאי לכוון לשני הדברים יחד, וכ' דנ"מ טובא בזה, שאם הניח הסכך לכתחילה באופן שזה כמו לדירת קבע, אפילו אם יסיר חלק העליון מעובי הסכך, לא יתכשר סוכתו, דישי כאן פסול בעצם הנחת הסכך.

שיטת הביכורי יעקב ומ"ב במי שעשה סוכה לשם חג ואח"כ דר שם משך כל השנה

והנה המ"ב (סי' תרל"ו סק"ח) כ' בשם הבכור"י (סי' תרל"ה סק"א) דמי שעשה סוכה לשם החג, ואח"כ דר שם כל השנה, כשיגיע חג הסוכות צריך להגביה הסכך ולחזור להניחה לשם סוכה, משום דהוי כסוכת היוצרים ולא מינכרא שדר בה לשם מצוה. מדבריו משמע שהוא רק גזירה דרבנן, ולא כשיטת השו"ע הרב שפסול בעצם, אבל לפי דברי מרן הגריש"א זצ"ל, י"ל דאין הוכחה מכאן שהמ"ב ובכור"י חולקים על השו"ע הרב, משום שהם דנו בסוכה שסיככה רק לשם צל, ורק אח"כ שינה יעודה לדירה, ובכה"ג ס"ל דמיפסלה לשנה הבאה משום היכר, והיינו משום דעיקר עשייתה שפיר היתה רק לשם צל. (שוב ראיתי בשו"ת קנה בושם – ח"ב סי' כ"ז אות ב' סק"ב עמוד פ"ט: - שחולק על כל הראיות של מרן הגריש"א זצ"ל ע"ש).

שיטת החלקת יואב שאם הניח הסכך לשם צל לסוכות ולשם דירה אחרי סוכות הסוכה פסולה

אמנם בשו"ת חלקת יואב (מהדו"ת או"ח סי' ג' ד"ה ואגב) הוכיח מהירושלמי שאם מניח הסכך קודם החג לשם צל בחג, ואח"כ יהיה לדירה, הרי זה נכלל בפסול של השו"ע הרב, דהרי שנינו בירושלמי בערלה (פ"א ה"א) שאם נטע אילן שיהיה שנה ראשונה לסייג ושנה שניה למאכל, חייב בערלה תיכף בשנה ראשונה כיון שנתערב בו מחשבת חיוב ע"ש, אבל בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תע"ד) העיר עליו ואכמ"ל.

שיטת המ"ב דמותר להעבות הסכך כדי שלא יצטער בצינה

והנה המ"ב לא העתיק חידושו של השו"ע הרב, ואדרבה לכאורה יש משמעות דלא ס"ל כוותי', דהרי כ' בשו"ע (סי' תרל"א ס"ג) שאם הסכך מעובה כמין בית, אע"פ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה, והמ"ב (סק"ה) הביא בשם הדרכי משה בשם המהרי"ל דמ"מ ביום איכא חורים וסדקים בכמה מקומות, והוסיף בשם הבכור"י דהמיקל כוותי' לא הפסיד, בפרט שאם יעשה הסכך דק יש לחוש שינשב הרוח תוך הסכך ויצטער ברוח וצינה. הרי מפורש דמותר להעבות הסכך אע"פ שכוונתו אינה רק לשם צל, אלא גם כדי שלא יצטער.

ביאור השבט הלוי בשיטת השו"ע הרב שהכל תלוי אם סיככה רק לחג או גם לשאר ימות השנה

אבל בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קנ"ב) נשאל אם יש להוכיח שהבכור"י ומ"ב חולקין על השו"ע הרב, וכי דמקור דברי השו"ע הרב הוא בר"ן, ומוכח דכל הפסול הוא כשעשה הסכך גם לשם צניעות משך כל השנה, ולא לימי חג הסוכות בלבד, אבל סתם עשיית סוכה שלנו היא לשם צל גם כשאינו מכוון בפירוש לכך, וממילא אפילו אם חשב שתוספת הסכך יעכב קצת הגשמים, כיון שנעשה רק לחג, ודעתו לקיום המצוה, אין זה כלול בנעשה למחסה ולמסתור, דהתם מיירי שהתכוון להשתמש בה גם לשאר ימות השנה, וסיים דזו גם כוונת השו"ע הרב.

והנה להלכה מצאנו פוסקים שחולקים להדיא על השו"ע הרב, דהרי החזו"א (או"ח סי' ק"נ סק"ו) כ' וז"ל ואם עשאה לשם תשמיש כל השנה וגם לקיים בה מצות סוכה, נראה דכשר, דהרי עשאה לשם חג עכ"ל, והכי מבואר בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תע"ד סק"ג) ובספר החיים (הגר"ש קלוגר זצ"ל – סי' תרל"ו ד"ה עוד שאלה – עמוד ט:).

הכנסת עובד זר לסוכה כדי לעזור לזקן

מקורות בפוסקים שאסור להכניס נכרי לסוכה

יש להסתפק אם מותר להכניס גוי לתוך הסוכה כדי לעזור לזקן לאכול ולקום וכו'. מקום הספק הוא לפמשי"כ הרמ"א (סי' תרל"ט ס"א) שאסור לעשות שום תשמיש בזוי בסוכה, כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו, וכי בכה"ח (שם סק"ו) בשם הש"ך עה"ת (פי אמור סוד"ה ובזוהר – עמוד 116) שכי' וז"ל ה' צדיקים רמוזים שהם באים ויושבים בסוכה... **ולא יכניס לתוכה עכו"ם**, שהסוכה צלה דמהימנותא, ועכו"ם לית ליה מהימנותא, ואז בורחת הקדושה, וז' הצדיקים מקללים קללות נמרצות וכו' עכ"ל, וע"ש בש"ך שהוסיף וז"ל וכמה בני אדם חושבים שיושבים בצל סוכה, והם חוץ ממנה עכ"ל. ודבר זה כבר מובא בפיוט לשחרית ביו"ט שני דסוכות (בפיוט כי אקח מועד), וע"ע טעם בשו"ת משנת יוסף (ח"ז סי' קמ"ח) בשם היסוד יוסף (רבו של הקב הישר פרק ע"ז).

בספר חקל יצחק (האדמו"ר מספינקא זצ"ל – פי וירא על הפסוק והשענו תחת העץ) הביא ראיי' ממתני' בכלים (פ"א מ"ח) שאינו מן הנכון להכניס ערל לסוכה, מדתנן החיל מקודש שאין עובדי כוכבים נכנסין לשם, וכי דמסתבר לומר שבודאי הסוכה יש בה קדושת כמו החיל.

חידוש הדברי יציב לגבי כניסת אשה שאינה טהורה לסוכה

וע' בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' ער"ד סק"ג ד"ה ולדרך) שכי' חידוש גדול, שאם אין להכניס גוי לסוכה, כשי"כ אשה נדה, אבל כבר תמהו על חידוש זה טובא, דיש לחלק בין קדושת ישראל גם בזמן טומאתם, לטומאת עכו"ם, וע' במקדש דוד (סי' ל"ח סק"ג ד"ה והנה בזה) שדן בסיבת הדבר שעכו"ם אינו נכנס לחיל, אם משום טומאתם, שחז"ל גזרו עליהם טומאה, והחיל הוא מחיצה לטומאה זו, או דהוי מחיצה בעלמא לעכו"ם ולא משום טומאתם, כמו שאין זרים נכנסים להיכל, והסיק שהסיבה היא משום טומאתם שעשאו כטמאי מתים למחנות, ולפי"ז יש מקום גדול לחלק בין טומאת נדה לטומאת נכרי.

ביאור דברי הזה"ק שאסור לעכו"ם לשבת בסוכה

והנה מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א (בספר ירחי כלה על סוכה ח"ב עמוד ת"ז) הביא זוה"ק (פי אמור עמוד ק"ג). על הפסוק "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות", שבא למעט שמי שאינו משרשא וזרעא קדישא דישראל, לא ליתב בסוכה ויפוק גרמיה מצלא דמהימנותא, והוא למעט עכו"ם משיבת סוכה, והדבר צ"ב טובא, למה צריך פסוק, דהלא הגויים אינם בכלל כל מצוות התורה. ולכן הסביר ע"פ הרמב"ם (הלי' מלכים פ"י ה"י), בן נח שרצה לעשות אחת מן המצוות כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו. הרי מבואר שנכרי מקבל שכר גם כשאינו מצווה, ולזה בא המיעוט דמצות סוכה שאני, כיון שעיקר מהותה היא רק לישראל, משום דצלא דמהימנותא ניתנה לבני אברהם אבינו בשכר הכנסת אורחים, ואינה אלא לבניו, ובסברא זו הסביר מש"כ תוס' בסוכה (כ"ח): דאיצטריך קרא לרבות גרים במצות סוכה, אע"פ שהם יהודים, אבל סד"א דלא ניתנה מצוה זו רק לבני אברהם ממש קמ"ל.

האם מותר להכניס גוי לביהכ"ס כדי לעזור לזקנים

והנה הי' מקום לדון גם לגבי הכנסת גוי לביהכ"ס במקום הצורך, וע' בדעת תורה (סי' קנ"א ס"א) שפסק דמותר להושיב שומר נכרי בביהכ"ס, והביא ראיי' מהמבואר בב"מ (כ"ד.) בתי מדרשות דידן דיתבי בהו כנעניים (פרש"י בתי מדרשות דידן שהן מחוץ לעיר, ומושיבין בה כנענים לשמור), אמנם זה פשוט שלא יהי' שם בשעת התפלה כיון שהוא מפסיק צירוף המנין (עי' שו"ע סי' נ"ה ס"ב) ואכמ"ל.

לפי"ז מסתבר לומר שגם בסוכה, מותר להכניס עובד זר כשהוא לצורכינו, ובמלכים אמניך (עמוד שמ"ה) כ' דמסתבר לומר שבמקום חשש איבה יש להקל.